

az erkölcsstan, a szentírási filológia körébe tartozó közlések. A modern teológiai kutatás kulcsszavai sem hiányoznak, pl. „anoním kereszténység”. Tekintettel vannak a szerzők arra is, hogy az olvasó felvilágosítást kapjon a teológia sarkalatos elveiről, pl. „anima naturaliter christiana”. A magyar hívőt, a kereszténység témaköréi iránt érdeklődő művelt embert éppúgy pontosan tájékoztatja a szótár, mint az olyan olvasót, aki csak időnkint vesz kezébe teológiai könyvet, vagy csak alkalmilag akar pontosan megérteni egy teológiai témáról értekező cikket. Épp ezért ott lesz ez a kis kézikönyv minden pap, szeminarista és hívő értelmiségi könyvtárában éppúgy, mint a hívőt megérteni akaró ateista könyvespolcán. Ha nem is tudja terjedelemben azt nyújtani, amit a „Lexikon für Theologie und Kirche” vagy a „Sacramentum mundi” kötetei, vagy „Herders Theologisches Taschenlexikon”-ja, mégis nélkülözhetetlen lesz mindazok számára, akik egy teológiai témakörrel magyarul írnak, előadást tartanak, vagy egyáltalán teológiával és a teológia szövevényes tudományaival hivatásból foglalkoznak. Azzá teszi témáinak sokrétűsége, a lényeg közérthető nyelven való összefoglalása, a teológiai kifejezések szabatos és pontos magyar visszaadása.

Németh J.

Xavier Léon-Dufour: Face à la mort. Jésus et Paul. (Szemben a halállal. Jézus és Pál.) Seuil, Paris 1979, 320 o.

A neves francia jezsuita egzegéta a halál titkát világítja meg könyvében az újszövetség alapján. Alapproblémája a következő: Elfogadható-e az a hagyományos felfogás, amely szerint az Atya kiszolgáltatja, halálra adja Fiát, hogy megváltson bennünket? Mennyiben lehet a szenvedés és a halál üdvösségünk eszköze? Vajon Istennek kedve telik-e Fia szenvedésében és halálában, aki vérével „fizeti meg” az emberek adósságát? — Az „érdemszerző szenvedésről”, az elégtételről szóló említett felfogás középkori eredetű. Jézus magatartása a halállal szemben azt tanúsítja, hogy ő a halált nem önmagáért kereste, hanem elfogadta mint az Atya akaratát, mert mindvégig hűséges akart maradni küldetéséhez: szeretetből engedelmes volt egészen a kereszthalálig. Szent Pál is lényegében azt tanítja, hogy a halál a hűség misztériuma. Mindenekelőtt Isten hűségéről van szó, aki végtelen Szeretet, — és a szeretet képes legyőzni a halált. De ugyanakkor a halál lehet a mi hűségünk jele is: hűség Isten akaratához és hűség az emberekhez, akikért esetleg feláldozzuk életünket.

A halál — Jézus halála is — kétoldalú. A halál mint természetes jelenség szakadást jelent: elszakadást a világtól és az emberektől. Főleg a hirtelen vagy erőszakos halálnál érezzük ezt. Maga Jézus nem kereste ezt a halált, amely végső soron a bűn, az Istennel való szakítás kifejezése. (K. Rahner azt mondja, hogy a halál nem „természetes”, „semleges” jelenség, mivel a bűnt nem kapcsolhatjuk ki.) Jézus küzdött a fenyegető, egészen közeli és reális halál ellen. De mindvégig hűségesen teljesíteni akarta küldetését, az Atya akaratát. Ezért vállalta a halált is, amely küldetésének beteljesedése volt. Ez a halál második szempontja: a beteljesedés. Jézus maga élete során alakult: amikor látta, hogy nem kerülheti el a halált, ha Isten tervét végre akarja hajtani, akkor elfogadta, integrálta. Az ószövetségi üldözött és megölt igaz sorsát vállalta. Odaadta életét — szabadon — testvéreléért. Léon-Dufour Schürmannn idézi: „Jézus az emberekért halt meg, miként az emberekért élt.”

Jézus a Getszemáni haláltusájában megélte azt, mit jelent az elszakadás a községtől, sőt az Istentől való látszólagos elhagyottságot is megtapasztalta. A halállal járó teljes magányosságot, a „sötétséget” is megélte. De mivel mindvégig hűséges maradt az Atya akaratához, a halál a beteljesedés volt számára. Önmaga teljes odaadása szeretetből. Jézus az utolsó pillanatig párbeszédet folytatott az Atyával, mígnem a Lélekben teljesen átadta magát a végső szeretetaktusban. Halála így kommunió, egyesülés volt azzal, akiért élt, akitől teljesen függött, és aki öröktől a legfőbb Te volt számára.

Léon-Dufour főleg az evangéliumok alapján elemzi Jézus magatartását a halállal szemben. Igyekszik itt a „történeti-kritikai” módszer szintjén megmaradni, vagyis az ősegyház hitét tükröző szövegeket az első részben nem veszi figyelembe. Szent Pál teológiájával a második részben foglalkozik. Így az első rész végén részben függőben maradnak olyan kérdések, mint pl.: Miért volt Jézus halála egyetemes jelentőségű, vagyis miért Jézus halála a megváltásunk? Persze lényegében megadja a választ azzal, hogy Jézus szeretetből mindvégig hűséges volt. De a szotériológia valamennyi problémájára nem tér ki (ez nem is állt szándékában). Mint az eredeti bűn titkánál, úgy a megváltásnál sem elégséges az ún. korporatív személyiségre hivatkozni, még ha ez meg is magyarázza Szent Pál elgondolását. Egyébként Pál a római levélben helyesen rámutat arra, hogy Ádám és Krisztus között nemcsak párhuzam, hanem ellentét is van. Igazában csak Krisztusban vagyunk szolidárisak; a kegyelem (fogadott fiúság) tesz bennünket Isten gyermekeivé és Krisztusban testvérekké.

Krisztus halála Isten kinyilatkoztatása a hívő számára, mert a szeretet kifejezése; és Isten Szeretet. A hittől elvonatkozó pusztá „történész” csak Jézus átszűrt oldalát látja. Isten hallgat. És mégis ez a hallgatás jobban kinyilatkoztatja őt a hívőnek, mint a Sínai mennydörgése vagy a Hóreb morajlása. Az isteni kinyilatkoztatás egyszer s mindenkorra Jézusban öltött alakot. De ez az alak eltűnt. A hit szemével nézve Jézus feltámadt. „Ezentúl az isteni Szó elérhet engem minden ember révén, akiben a Lélek felismerteti velem a dicsőséges Krisztus arcát. A nap, amelyet a tenger hullámai tükröznek, százezer csillogó nappá változik. És mégis: a halál továbbra is kaszabol könyörtelenül. És Isten továbbra is hallgat. Eltűnt azoknak az alakja, akiket annyira szeretünk; egy napon én magam is eltűnök barátaim tekintete elől. Mégis: tudom, kibe vettem bizalmamat. Isten hallgatására tehát nem hideg hallgatással válaszolok; a Lélek ezt mondhatja velem: Abba, Istenem, jelen vagy! Te, aki Szeretet vagy, erősebb a halálnál” (289—290).

Léon-Dufour könyvéhez függelékként hozzátartozik egyik érdekes cikkét („Túl a halálán...”), amely az Études 1972. novemberi számában jelent meg. Ebben mintegy összefoglalja „Jézus feltámadása és a hűsvégi üzenet” c., 1971-ben megjelent könyve néhány következtetését. A halál — a keresztény halál — elválaszthatatlan a feltámadástól. Ezért néhány gondolatot még e függelékből is átveszünk.

A szerző gyakran hangsúlyozza, hogy az újszövetségi „elképzelés-ábrázolás” másodlagos; az alapvető állításokra kell figyelniük. És ezek lényegesen különböznek pl. az őszövetségi apokaliptikáétól. Természetesen a Szentírás értelmezésénél figyelembe kell vennünk az állítások mögött meghúzódó antropológiát, az emberre vonatkozó tant. Az újszövetségi antropológia különbözik a platonista emberfelfogástól. Az ember nem két önálló valóság, test és lélek összetétele. A test és a lélek egyetlen valóságnak két szempontja. Az ember nem anyagba költözött szellem vagy sárba gyúrt angyal. Az ember maga a teste: testén keresztül van jelen a világban, nyilatkozik meg, kerül kapcsolatba másokkal. A Credo sem a lélek halhatatlanságáról, hanem a test (caro, szarx) feltámadásáról beszél. A feltámadás pedig nem egy hulla megelevenedése. Az élő Isten, aki Krisztust feltámasztotta, vagyis új, megdicsőült létet adott neki, minket is feltámaszt majd. Amint az egész ember hal meg, úgy az egész ember támad fel, vagyis átalakulva új létrendbe lép át.

Hogy hogyan történik ez, nem tudjuk. Csak azt tudjuk, hogy az élő Istennel, a megdicsőült Krisztussal leszünk. Úgy is mondhatjuk, hogy a feltámadás új teremtés lesz. Természetesen „én” halok meg és „én” támadok fel. Maga Isten teremti meg a folytonosságot a volt evilági én és a megdicsőült én között. Nem a testemet alkotó kémiai és egyéb anyagok felvétele jelenti tehát a folytonosságot, hanem Isten újjá teremtő tette folytán énem ugyanazon test által fejezi ki magát, mint földi életében. Mivel testem volt a „helye”, eszköze, kifejezése a világgal, főleg másokkal való kapcsolataimnak, most a megdicsőült test (ugyanaz a test, de megszabadulva a tér—idő kötöttségeitől) lesz a testvéreimmel való közösség közvetítője.

Mert a test nem azonos lényem materialitásával. (A hulla már nem test!) Mit jelentett a test földi életemben? Másokhoz fűződő kapcsolatomból alakította ki testemet. Személyiségemet a másoknak adott és másoktól kapott szeretet szötte, alakította: ez nyilatkozott meg testemen keresztül, amely jelenlétem a világban és mások számára. A halálban tehát az leszek, amivé az adott és kapott szeretet által alakultam. És ha egyedül a szeretet marad meg a halál után, akkor azt mondhatom: amilyen mértékben lényem megnyílt Istennek és az embereknek a szeretetben, — amivé énem így a földi életben alakult, — az leszek az örök életben, Istennel, Krisztussal mindörökké.

Szabó F.

Gál Ferenc: Beszélgetések az evangéliumról. Budapest, Szent István Társulat 1980, 330 o.

Az evangéliumok egyetlen örömhírt (evangéliumot) közvetítenek, bár teológiai nyelvük nem egészen azonos. A lényeges üzenet helyes megértése döntő élmény a hívőnek és megbirkózásra váró feladat a kételkedőnek, a távolállónak. Csak akkor foglathatunk igazán állást Jézussal szemben, ha feltárult előttünk tanításának mélysége, személyének kimeríthetetlen gazdagsága. Korunk embere előtt sajátos problémák merülnek fel itt. Egyrészt a racionalizmus és a tudományos világkép rányomja bélyegét egész gondolatvilágára. Másrészt a pusztán elvont kérdések vitásától általában nem sokat remél. Inkább azt keresi, mi az értelme, mi a jelentősége mindennek az ő részére.

Gál professzor könyve ezeknek az igényeknek akar megfelelni. „Nem a szakbiblikus módszerrel nyúltam a szövegekhez — írja szerényen előszavában. — Hanem azt tartottam szem előtt, hogy a mai embert mi érdekli az evangéliumokból.” Tagadhatatlan: nem elméletileg akarja megvitatni a főbb kérdéseket. Nem is elképzeltetni akar esetleges egyéni vagy szélsőséges értelmezésekkel. De munkája nagyon is alaposan felhasználja a modern kutatásokat. Tekintetbe veszi a komoly szaktudósoktól elfogadott mai szentírásmagyarázat főbb eredményeit. Éppen ezáltal kíván szolid utat biztosítani, s egyszersmind tág látókört feltárni az evangéliumi igazságok megértéséhez. „A hitbeli tétel nem olyan, mint egy számtani vagy természettudományos igazság bemutatása. Itt emberileg fel kell dolgozni azt az igazságot, hogy a mindenható Isten áttörte a természetes korlátokat, és megmutatta erejét és uralmát. Az ilyen jelenség mindig üzenet is . . . Új örömet, új felelősséget jelent. De az elfogadásához ki kell vetközni a régi emberből, félre kell tenni sok hagyományt, előítéletet, és vállalni egy új életstílust” (320).

A bevezető fejezet rámutat az evangéliumok előzményeire, megszületésének körülményeire, s mintegy kulcs a többi rész feltáráshoz. Majd sorra kerülnek a gyermekégtörténet, Jézus nyilvános működésének előkészítése, tanításának főbb pontjai, a párbeszéd, a csodák evangéliumi szerepe és végül Jézus szenvedése és feltámadása. Főként a gyermekkor evangéliumának és a csodák jelentőségének szentelt fejezetekben lehet érezni, milyen mély s egyúttal mennyire kiegyensúlyozott az iránya. A csodák leírásánál pl. megérteti velünk, hogy az evangélium hirdetőit nem az érdekelte, mennyiben használja fel Isten a természetes, „másodrendű” okok közreműködését arra, hogy felhívja figyelmünket Jézusra és tanításának igaz voltára, ill. mennyire „közvetlenül” avatkozott be. A csodák az Atya tanúságtételei Jézusról, ez az első céljuk. De „Isten a maga szavának hitelességét éppen azzal akarta kimutatni, hogy olyat is tesz, ami az embertől nem telik ki” (219). — A napkeleti bölcsek meghívását valószínűleg azért jegyezte fel Máté, hogy élénk tárja a pogányok meghívásának fontosságát. Leírása „jelképes elbeszéléssel, afféle midrással történik.” Viszont „az esemény magát elfogadhatjuk történeti valóságnak”, mert más dokumentumokból tudjuk, hogy az asztronómia fontos szerepet játszott a keleti népek életében, s Nérót is csillagjósolás alapján üdvözölte egy küldöttség Kr. u. 66-ban (83).